

Ur *Tidsignal* nr 8 (specialnummer om 1968)

Tariq Ali

Vart har all vrede tagit vägen?

Gapade 68-revolutionärerna över för mycket? Var drömmarna från 68 bara fruktlösa fantasier? Det är frågor som Tariq Ali, en av ledarna för den internationella Vietnamrörelsen och legendarisk 68-aktivist ställer i sin inledande artikel. Den målar med breda penseldrag sextiotalsradikaliseringens många ansikten från Vietnam till Prag, från Pakistan till Paris och visar ett det verkligen var en tid när allt var möjligt. Men den knyter också samman då med nu, Vietnamsolidariteten med kampen mot kriget i Irak. Problemet var inte att de krävde för mycket utan att uppgiften ännu inte är slutförd, blir Alis slutsats.

En storm svepte över världen 1968. Den startade i Vietnam, spreds över Asien, över havet och bergen ända till Europa. Ett brutalt krig som fördes av USA mot ett fattigt sydasiatiskt land kunde ses på TV varje kväll. Den sammantagna effekten av att se bomber fällas, byar som stod i brand och ett land översköljt av napalm och Agent Orange satte igång en våg av revolter över hela världen i en omfattning som varken skådats förr eller senare.

Om vietnameserna kunde besegra världens mäktigaste stat kunde naturligtvis vi också besegra våra egna makthavare: det var den dominerande stämningen bland de radikala på 60-talet.

I februari 1968 startade de vietnamesiska kommunisterna sin berömda Tét-offensiv då de attackerade USA:s trupper i varje större sydvietnamesisk stad. Den stora finalen blev när man såg den vietnamesiska gerillan ockupera USA:s ambassad i Saigon (Ho Chi Minh-staden) och hissa sin flagga från dess tak. Det var otvivelaktigt ett självmordsuppdrag men otroligt modigt. Genomslagskraften var omedelbar. För första gången insåg en majoritet av USA:s medborgare att kriget inte gick att vinna. De fattigaste bland dem tog Vietnam hem till USA samma sommar i en revolt mot fattigdom och diskriminering, när de svarta gettona exploderade i varje större stad i USA, och de hemvändande svarta soldaterna spelade en framträdande roll i detta.

En enda tändande gnista satte världen i brand. I mars 1968 gick studenterna vid Nanterre-universitetet i Frankrike ut på gatorna och den 22-marsrörelsen hade fötts, med två vid namn Daniel (Cohn-Bendit och Bensaid som båda studerade vid Nanterre och som fortfarande deltar i politiken, i de gröna respektive i vänstern) som utmanade det franska lejonet: Charles de Gaulle, den Femte Republikens högdragne och konungslige president som senare i ett barnsligt utbrott skulle beskriva händelserna i Frankrike som närapå störtade honom som "chie-en-lit", en skitsak. Studenterna började med att kräva universitetsreformer och fortsatte med revolution.

I London, samma månad, gick en demonstration mot vietnamkriget till USA:s ambassad på Grosvenor Square. Den blev våldsam. Liksom vietnameserna ville vi ockupera ambassaden men man hade satt in beriden polis för att skydda ambassaden. Det blev sammanstötningar och USA-senatorn Eugene McCarthy som såg bilderna krävde ett slut på kriget som bland annat hade lett till att "vår ambassad i Europas vänskapligaste huvudstad" ständigt var belägrad. Jämfört med jäsningen på andra håll så var Storbritannien av underordnad betydelse ("...in sleepy London Town there's just no place for a street fighting man" — "i sömniga London finns det helt enkelt ingen plats för en gatukämp" — sjöng Mick Jagger senare det året): universitetsockupationer och upplopp på Grosvenor Square utgjorde inte något verkligt hot mot Labours regering, som stödde USA men vägrade att sända trupper till Vietnam.

I Frankrike var den existencialistiske filosofen Jean-Paul Sartre på höjden av sitt inflytande. I motsats till stalinismens försvarare hävdade han att det inte fanns någon anledning att sträva efter lycka i morgon på bekostnad av orättvisa, förtryck eller misär idag. Vad som krävdes var förbättringar nu.

I maj hade Nanterrestudenternas uppror spritts till Paris och till fackföreningarna. Vi förberedde den första utgåvan av *The Black Dwarf* (Den Svarta Dvärgen) medan den franska huvudstaden exploderade den 10 maj. Jean-Jaques Lebel, vår tårgasbesprutade Paris-korrespondent, ringde in rapporter med ett par timmars mellanrum. Han berättade för oss:

”En välkänd fransk fotbollskommentator har sänts till Quartier Latin för att bevaka nattens händelser och rapporterar: 'Nu anfaller CRS (kravallpolisen), de stormar barrikaderna — *oh my God!* Det är fullt krig. Studenterna går till motattack, man kan höra ljudet — CRS retirerar. Nu omgrupperar de sig, gör sig klara att anfalla igen. Invånarna kastar saker på CRS från sina fönster — *oh!* Polisen ger igen, skjuter granater in genom lägenhetsfönstren...' Producenten avbryter: 'Detta kan inte vara sant, CRS gör inte sånt!' 'Jag berättar vad jag ser...' Hans röst dör bort. De har stängt av honom.”

Polisen misslyckades med att ta tillbaka Quartier Latin, nu omdöpt till det Heroiska Vietnam-kvarteret. Tre dagar senare ockuperade en miljon människor Paris gator, krävde ett slut på statens rutenhet och tapetserade väggarna med slagord: ”Försvara den kollektiva fantasin”, ”Under kullerstenarna ligger stranden”, ”Varorna är opium för folket, revolutionen är historiens hänryckning”.

Eric Hobsbawm skrev i *The Black Dwarf* ”Vad Frankrike bevisar är att när någon visar att folk inte är maktlösa så kan de börja agera igen.”

Jag hade planerat att åka till Paris — det var något vi länge hade diskuterat på tidningen — men då fick jag ett nattligt telefonsamtal. En överklassröst sa: ”Du vet inte vem jag är men lämna inte landet förrän dina fem år här är till ända. Man kommer inte att släppa in dig igen.” På den tiden blev samväldesmedborgare automatiskt brittiska medborgare efter fem år. Jag skulle inte ha fullgjort mina fem år förrän i oktober 1968. Labour-ministrar hade redan offentligt diskuterat om jag kunde deporteras eller inte. Vänligt sinnade advokater bekräftade att jag inte borde lämna landet. Clive Goodwin, som publicerade vår tidskrift, lade in sitt veto mot min resa och åkte själv istället.

Ett år senare åkte jag för att hjälpa en av ledarna för revolten maj 1968, Alain Krivine, med hans presidentkampanj för partiet Ligue Communiste Revolutionnaire. När vi återvände från ett massmöte i Toulouse och landade på Orly-flygplatsen så omringade den franska polisen planet. ”Hoppas det gäller dig, inte mig”, muttrade Krivine. Det gjorde det. Jag delgavs en order som bannlyste mig från Frankrike, något som gällde fram tills François Mitterrand tillträdde många år senare.

Det blev ingen revolution men Frankrike skakades av händelserna. De Gaulle, som hade en känsla för historia, övervägde en statskupp: i början på juni flög han från en militärbas till Baden-Baden, där franska trupper var stationerade, för att fråga om de skulle stödja honom ifall Paris föll för revolutionärerna. De tänkte stödja honom men krävde upprättelse för de ultrahöggeneraler som de Gaulle hade avskedat eftersom de motsatte sig tillbakadragandet från Algeriet. Detta avtalades. Ändå kritiserade han skarpt sin inrikesminister för att han föreslagit att man skulle arrestera Sartre: ”Man kan inte sätta Voltaire i fängelse”, fastslog han.

Det franska exemplet spred sig och oroade byråkrater i Moskva lika mycket som de styrande eliterna i väst. Ett oregerligt och odisciplinerat folk måste sättas på plats. En Le Monde-korrespondent, Robert Escarpit, skrev den 23 juli 1968: ”En fransman som reser utomlands känner sig behandlad som en konvalescent efter en livsfarlig sjukdom. Och hur fick man utslagen vid barriaderna? Hur hög var temperaturen klockan fem på eftermiddagen den 29 maj? När den gaullistiska medicinen verkligen ner till roten av det onda? Finns det risk för återfall?... Men det finns en fråga som nästan aldrig ställs, kanske eftersom man är rädd för att höra svaret. Men innerst inne skulle alla gärna vilja veta, hoppfullt eller räddhågat, om sjukdomen är smittsam.”

Den var smittsam. I Prag hade de kommunistiska reformvännerna — många av dem hjältar från det antifascistiska motståndet under andra världskriget — den våren redan proklamerat ”socialism med ett mänskligt ansikte”. Målet för Alexander Dubcek och hans anhängare var att demokratisera det politiska livet i Tjeckoslovakien. Det var det första steget mot en socialistisk demokrati och sågs som sådant i Moskva och Washington. Den 21 augusti sände ryssarna in tanksen och krossade reformrörelsen.

I varje västeuropeisk huvudstad protesterades det. De brittiska tabloiderna anklagade ständigt vänstermänniskor för att vara ”Moskva-agenter” och blev riktigt förbluffade när vi marscherade till den sovjetiska ambassaden, fördömde invasionen i starka ordalag och brände avbilder på den plufsige sovjetledaren, Leonid Brezjnev. Alexander Solzjenitsyn yttrade senare att den sovjetiska invasionen av Tjeckoslovakien blev droppen som fick bägaren att rinna över. Nu insåg han att systemet aldrig kunde reformeras inifrån utan måste störtas. Han var inte ensam. Moskvabyråkraterna hade beseglat sitt eget öde.

I Mexico tog studenterna över sina universitet, krävde ett slut på förtryck och enpartistyre. Armén sändes in för att ockupera universiteten och blev kvar i många månader, vilket gjorde den till den bäst utbildade armén i världen. Med hela världens ögon på Mexico City, den andra oktober, tio dagar före de olympiska spelen så välldes tusentals studenter ut på gatorna för att demonstrera. En massaker började vid solnedgången. Trupper öppnade eld mot en folksamling som stod och lyssnade på tal på ett av stadens viktigaste torg — dussintals dödades och hundratals fler skadades.

Och så exploderade Pakistan i november 1968. Studenter utmanade statsapparaten i en korrupt och sönderfallande militärdiktatur stödd av USA (låter det bekant?) De fick förstärkning av arbetare, advokater, tjänstemän, prostituerade och andra sociala skikt. Trots den allvarliga repressionen (hundratals dödades), så ökade kampen i intensitet och följande år störtades fältmarskalk Ayub Khan.

När jag anlände i februari 1969 var stämningen i landet glädjefull. När jag talade på massmöten runt om i landet tillsammans med poeten Habib Jalib mötte vi en helt annan atmosfär än den i Europa. Här verkade makten inte vara så avlägsen. Segern över Ayub Khan ledde till det första allmänna valet i landets historia. De bengaliska nationalisterna i östra Pakistan fick majoritet vilket eliten och de viktigaste politikerna vägrade att acceptera. Inbördeskriget ledde till en indisk militärintervention och det var slutet för det gamla Pakistan. Bangladesh blev resultatet av ett blodigt kejsarsnitt.

Det ärofulla decenniet (1965-1975) där 1968 endast var höjdpunkten, bestod av tre samtidiga berättelser. Politiken dominerade men det fanns två andra som lämnade starkare avtryck — den sexuella frigörelsen och ett hedonistiskt entreprenörskap underifrån. Vi hade anledning att vara tacksamma för det senare. Vi vädjade oupphörligen om medel från läsarna när jag

redigerade *The Black Dwarf* 1968-1969. En dag promenerade en kille i overall in på vårt Sohokontor och räknade upp 25 sjaskiga fempundsedlar, tackade oss för att vi gav ut tidningen och gav sig iväg. Han gjorde detta var fjortonde dag. Till sist frågade jag vem han var och om det fanns någon speciell anledning till hans generositet. Det visade sig att han hade ett stånd på Portobello Road och varför han ville hjälpa var enkelt: ”Kapitalismen är inte så häftig, grabben.” Den är bara alltför häftig nu och mycket ondskefullare.

På vissa sätt var 60-talet en reaktion på 50-talet och det kalla krigets intensitet. I USA hade McCarthyismens häxjakt skapat förödelse på 50-talet men nu kunde svartlistade författare arbeta igen; i Ryssland släpptes hundratals politiska fångar, koncentrationslägren stängdes och Stalins brott fördömdes av Chrusjtjov medan Östeuropa darrade av spänning och hopp om snabba reformer. De hoppades förgäves.

Förnyelseandan smittade även av sig på kulturen: Solzjenitsyns första roman gavs ut i serieform i det officiella litterära magasinet, Novij Mir, och en ny filmindustri tog över större delen av Europa. I Spanien och Portugal regerade vid denna tid Natos favoritfascister, Franco och Salazar. Man framhärdade med censur men i England publicerades 1960 för första gången DH Lawrences *Lady Chatterley's Lover*, som skrevs 1928. Boken såldes i sin fullständiga form i två miljoner exemplar.

Simone de Beauvoirs pionjärarbete i *Det andra könet* (1949) följdes av att Juliet Mitchell fyrade av en salva i december 1966. Hennes utförliga studie ”Kvinnor: Den längsta revolutionen” publicerades i *New Left Review* och blev en omedelbar referenspunkt, genom att summera de problem som kvinnor möter: ”I avancerade industrisamhällen är kvinnors arbete bara marginellt i förhållande till den totala ekonomin... kvinnor erbjuds ett eget universum: familjen. Som kvinnan själv verkar familjen vara ett naturföremål, men det är faktiskt en kulturell skapelse. Båda kan paradoxalt nog bli upphöjda, som ideal. Den ”sanna” kvinnan och den ”sanna” familjen ger bilder av fred och välstånd; i själva verket kan båda vara säten för våld och förtvivlan.”

I september 1968 avbröt amerikanska feminister Miss World-tävlingen i Atlantic City, ett varningsskott från rörelsen för kvinnans frigörelse, som skulle komma att förändra kvinnors liv genom att kräva erkännande, oberoende och jämlikhet i en mansdominerad värld. Omslaget på *Black Dwarf* i januari 1969 tillägnade det året åt kvinnorna. Inuti publicerade vi Sheila Rowbothams kraftfulla, feministiska uppfordran till kamp. (När jag skriver detta hotas professor Rowbothams — nu en bemärkt forskare — anställning av de spöklika, räknenissar som styr Manchesteruniversitetet. Vi har kommit till en tid av löpandebanduniversitet med kändisar som betalas förmögenheter för åtta timmars undervisning i veckan medan verkliga vetenskapsmän slängs på sophögen).

Och så har vi förstås nöjesprincipen. Att 60-talet var njutningslystet är odiskutabelt, men det var annorlunda än dagens kommersialiserade version. Då markerade man ett brott med 40- och 50-talens hycklande puritanism, när censorer förbjöd att man visade ogifta par i samma säng på vita duken och pyjamas var obligatoriskt. Radikala omvälvningar utmanade alla sociala restriktioner. Det har alltid varit så.

I 1700-talets London krävde sexuella experiment skydd från utbrytarkyrkor såsom hernhutarna och de överkliga swedenborgarna (för vilka ”kärleken till det heliga” bäst uttrycktes i ”sådesutlösning”): båda predikade dygden av att kombinera religiös och sexuell extas. Sexuella orgier var ett regelbundet inslag i hernhutarnas ritual, enligt vilken penetration var besläktat med att gå in i såren i Kristus sida. William Blake och hans krets var starkt

involverade i allt detta och några av hans målningar som visar denna värld censurerades vid den tiden. Jag hoppas att detta inte kommer som alltför mycket av en chock för min gamle vän Tony Benn och andra som besjunger Jerusalem utan att inse den dolda meningen av:

Ge mig min båge av brinnande guld!
 Ge mig min åtrås pilar!
 Ge mig mitt svärd!

Homosexualitet avkriminaliserades först 1967 i England. Rörelsen för de homosexuellas frigörelse exploderade med aktivister som krävde ett slut på all homofobisk lagstiftning och Gay Pridedemonstrationer startades, inspirerade av afro-amerikanernas kamp för lika rättigheter och Black Pride. Alla rörelser lärde av varandra. Framstegen för de medborgerliga rättigheterna, kvinno- och homorörelserna, som nu tas för givna, var man ändå tvungen att kämpa sig till på gatorna mot fiender som förde ”krig mot hemskheterna”.

Historien upprepar sig sällan men dess eko försvinner aldrig. Hösten 2004 när jag var i USA på en föreläsningsturné, vilken sammanföll med Bushs återvalskampanj, så märkte jag vid ett stort antikrigsmöte i Madison ett mycket direkt eko på ett utopiskt klistermärke på en bil: ”Irak är arabiska för Vietnam.” Ljudteknikern där, en mexikan-amerikan, viskade stolt i mitt öra att hans son, en 25-årig marinsoldat, just hade återvänt från en tjänstgöringsomgång i den belägrade irakiska staden Fallujah, platsen för amerikanernas fruktansvärda massaker. Han skulle kanske komma på mötet. Det gjorde han inte men anslöt sig till oss senare med ett par civila vänner. Han kunde se att rummet var fullt av antikrigs- och anti-Bush-aktivister.

Den unge, snaggade marinsoldaten, G, berättade historier om plikt och tapperhet. Jag frågade varför han hade gått med i marinkåren. ”Folk som mig hade inget val. Om jag hade stannat här hade jag dödats på gatan eller hamnat i fängelse på livstid. Marinkåren räddade mitt liv. Den tränade mig, skötte om mig och förändrade mig fullständigt. Om jag dog i Irak så skulle det åtminstone ha varit fienden som dödade mig. Allt jag kunde tänka på i Fallujah var hur jag kunde säkra mina män där. Det var allt. De flesta ungdomar som demonstrerar för fred har inga problem här. De går på college, de demonstrerar och snart har de glömt allt när de går vidare till sina välbetalda jobb. Det är inte så lätt för folk som mig. Jag tycker det borde vara allmän värnplikt. Varför ska de fattiga ungdomarna vara de enda där ute? Av alla marinsoldater jag arbetat med är kanske fyra eller fem procent plikttrogna flaggviftare. Resten av oss gör vårt jobb, vi gör det bra och hoppas komma därifrån utan att bli KIA (killed in action, dödade i strid) eller sårade.

Senare satt G på en soffa mellan två äldre män — båda före detta frontsoldater. Till vänster Will Williams, 60, född i Mississippi, som hade tagit värvning när han var 17. Han var övertygad om att om han inte hade lämnat Mississippi så skulle Ku Klux Klan eller något annat rasistgäng ha dödat honom. Han berättade också att militären ”räddade mitt liv”. Efter en tur i Tyskland skickades han till Vietnam. Efter att ha blivit sårad i strid fick han Purpurhjärtat och två bronsstjärnor; han började också förändras efter ett uppror i Camranh Bay av svarta trupper mot rasism inom USA:s armé.

Efter en svår tid av återanpassning fördjupade sig Williams i politik och historia. När han kände att man ljög för folk igen, anslöt sig han och Dot, hans följeslagare i mer än 43 år, till rörelsen mot kriget i Irak och tog med sig sina gospelkör-röster till massmöten och demonstrationer.

Till höger om G satt Clarence Kailin, 90 år den sommaren och en av de få överlevande som finns kvar från Abraham Lincolnbrigaden som hade slagits på republikanernas sida i det

spanska inbördeskriget. Han har också varit aktiv i rörelsen mot kriget i Irak. ”Vår resa företogs i största hemlighet, även inför våra familjer. Jag var truckförare, sedan infanterist och ett kort tag bårbärare. Jag såg krigets brutalitet på nära håll. Av de fem Wisconsinbor, som kom till Spanien med mig, dödades två... senare kom Vietnam och då dödades många ungdomar härifrån på fel sida. Nu har vi Irak. Det är verkligen illa men jag tror fortfarande på att det finns en medfödd godhet hos folk och det är därför de kan bryta med det ovärdiga förflutna.”

År 2006 efter ytterligare en tjänstgöringsperiod kunde G inte längre finna något rättfärdigt i detta krig. Han beundrade Cindy Sheehan och Militärfamiljer mot krig, den mest konsekvent aktiva och effektiva anti-krigsgruppen i USA.

Ett årtionde före den franska revolutionen yttrade Voltaire att ”historia är de lögner vi är överens om”. Efteråt blev det inte mycket man kunde komma överens om. Debatten från 1968 återupplivades nyligen av Nicolas Sarkozy, som skröt över sina framgångar i förra årets presidentval och sa att det var den sista spiken i kistan för -68. Filosofen Alain Badiou's syrliga svar var att jämföra den nya republikens president med kungasläkten Bourbon från 1815 och marskalk Pétain under kriget. De hade också talat om spikar och kistor.

”Maj 1968 tvingade på oss alla en intellektuell och moralisk relativism”, deklarerade Sarkozy. ”Arvtagarna till 68 påtvingade oss idén att det inte längre fanns någon skillnad på gott och ont, sant och falskt, skönhet och fulhet. Arvet från maj 1968 införde cynismen i samhället och politiken.” Han skyllde även nutidens giriga och smutsiga affärsmetoder på arvet från maj - 68. Maj 68-attacken på etiska normer hjälpte till att ”försvaga kapitalismens moral, att förbereda marken för den skrupelfria kapitalismens gyllene fallskärmar åt skurkaktiga chefer”. Så 60-tals-generationen hålls ansvarig för Enron, Conrad Black, bostads-lånekrisen, Northern Rock, korrupta politiker, avreglering, den ”fria marknadens” diktatur, en kultur som strypts av skamlös opportunist.

Kampen mot Vietnamkriget varade i tio år. År 2003 gick folk ut på gatorna igen i Europa och Amerika i ett ännu större antal för att försöka stoppa Irakkriget. Detta misslyckades. Rörelsen saknade uthålligheten och genomslagskraften från sina föregångare. Inom 48 timmar hade den praktiskt taget försvunnit, vilket belyser att tiden har förändrats.

Var drömmarna och hoppen från 1968 bara fruktlösa fantasier? Eller tog den grymma historien bort något som höll på att födas? Revolutionärer — utopiska anarkister, fideltroga, trostkister av alla slag, maoister av olika sorter — ville ha hela skogen. Liberaler och socialdemokrater fastnade för vissa enskilda träd. De varnade oss för att skogen var en distraktion, alldeles för stor och omöjlig att definiera medan ett träd var en bit trä som kunde identifieras, förbättras och göras till en stol eller ett bord. Nu har trädet också försvunnit.

”Ni är som fiskar som bara ser betet, inte linan”, skulle vi kunna retas tillbaka. För vi trodde — och gör det fortfarande — att folk inte ska värderas utifrån deras materiella ägodelar utan utifrån deras förmåga att förändra livet för andra — de fattiga och underprivilegerade; att ekonomin behöver omorganiseras i de mångas intresse, inte i ett fåtals; och att socialism utan demokrati aldrig skulle kunna fungera. Framför alltså trodde vi på yttrandefriheten.

Mycket av detta tycks utopiskt nu och några, för vilka 1968 inte var radikalt nog då, har omfamnat nuet och liksom medlemmar av forna sekter som lätt gick från rituell sedeslöshet till kyskhet, betraktar de nu varje form av socialism som ormen som frestade Eva i paradiset.

”Kommunismens” kollaps 1989 skapade en bas för nya sociala överenskommelser, t ex Washingtonöverenskommelsen, enligt vilken avreglering och införandet av privat kapital på

hittills heliga områden med offentlig fördelning skulle bli normen överallt och göra den traditionella socialdemokratin överflödigt och hota själva den demokratiska processen.

Några, som en gång drömde om en bättre framtid, har helt enkelt gett upp. Andra omfattar en bitter maxim: om du inte lär om kommer du inte att vinna. Den franska intelligentsian, som från upplysningen och framåt hade gjort Paris till världens politiska verkstad, är idag först med att retirera på varje front. Avfallingar innehar poster i varje västeuropeisk regering och försvarar exploatering, krig, statlig terror och neokoloniala ockupationer; andra som nu har dragit sig tillbaka från högskolorna specialiserar sig på att producera reaktionärt skräp i blogosfären, och visar samma entusiasm med vilken de en gång skoningslöst kritiserade fraktionsmotståndare långt till vänster.

Detta är inte heller något nytt. Shelleys tillrättavisning av Wordsworth som, efter att ha välkomnat den franska revolutionen, retirerade till lantlig konservatism, uttryckte saken bra:

*In honoured poverty thy voice did weave
songs consecrate to truth and liberty,
Deserting these, thou leavest me to grieve
thus having been, that thou shouldst cease to be.*

I ärofull fattigdom vävde din röst
sånger tillägnade sanning och frihet
När du överger dessa, lämnar du mig att sörja
att du skulle upphöra att vara det du förr var.

Översättning: Merit Aguirre

[Till Tidsignal nr 8](#)